

Raamwerk docent basisvaardigheden

Universiteit Utrecht

Freudenthal Instituut
voor Didactiek van Wiskunde en Natuurwetenschappen

Colofon

Titel	Raamwerk docent basisvaardigheden
Auteurs	Ina den Hollander, Miryam de Hoo (CINOP), Elwine Halewijn, Myrthe Wildeboer (ITTA), Vincent Jonker en Monica Wijers (Freudenthal Instituut)
Versie	2.0
Datum	31-12-2016
Project	Dit project is uitgevoerd in opdracht van het Steunpunt Basisvaardigheden

CINOP Advies
Postbus 1585
5200 BP 's-Hertogenbosch
Tel: 073-6800800
www.cinopadvies.nl

© CINOP Advies 2016 en ITTA UvA 2016

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1 Casussen	5
2 Professionele basis van de docent basisvaardigheden	9
3 Vakinhoud en vakdidactiek van Nederlands voor Nederlandssprekenden	13
4 Vakinhoud en vakdidactiek van Nederlands als Tweede Taal voor laagopgeleide volwassenen.....	16
5 Vakinhoud en vakdidactiek van rekenen voor laagopgeleide volwassenen ..	19
6 Vakinhoud en vakdidactiek van digitale vaardigheden voor laagopgeleide volwassenen	22
7 Verantwoording	24
8 Literatuur	28
9 Bijlage: deelnemers veldraadplegingen	30

Inleiding

Doel en aanleiding Raamwerk

Het *Raamwerk docent basisvaardigheden* kan benut worden bij het opstellen van een curriculum voor opleiding en nascholing van docenten die in de volwasseneneducatie (ve) basisvaardigheden geven. Opleidingen en nascholingen die gebaseerd zijn op dit Raamwerk, geven gemeenten houvast bij de inkoop van volwasseneneducatie van goede kwaliteit. Eveneens biedt het aanbieders van volwasseneneducatie houvast bij de werving en selectie van docenten.

Eind 2016 bestaat er geen opleiding of nascholing tot docent basisvaardigheden. Er zijn wel competentieprofielen voor docenten in de volwasseneneducatie, die betrekking hebben op onderdelen van de basisvaardigheden (NT2, NT1, rekenen, digitale vaardigheden). Deze competentieprofielen zijn echter niet op elkaar afgestemd, terwijl een docent basisvaardigheden in de praktijk met leerders te maken heeft die vaak leervragen hebben op meerdere onderdelen van basisvaardigheden. Het Raamwerk voorziet daarom in een samenhangende presentatie van de benodigde competenties.

Definitie basisvaardigheden en doelgroep van de volwasseneneducatie

Onder basisvaardigheden verstaat men in dit Raamwerk: taal (Nederlands als Tweede Taal [NT2], Nederlands als moedertaal), rekenen en digitale vaardigheden voor laagopgeleide volwassenen.

Het Raamwerk hanteert de niveau-aanduidingen voor basisvaardigheden zoals die wettelijk zijn vastgelegd in de Standaarden en eindtermen ve en in het Raamwerk NT2 (niveau Instroom tot en met 2F voor Nederlandse taal en rekenen, alfabetisering t/m niveau B1 voor opleidingen NT2 en niveau Instroom tot en met basisniveau 2 voor digitale vaardigheden).

Voor de opleidingen basisvaardigheden bestaat de doelgroep uit laagopgeleide volwassenen vanaf 18 jaar. Onder laagopgeleide volwassenen verstaan we volwassenen met een opleiding onder het niveau van mbo 2 of andere opleidingen die daaraan min of meer gelijk te stellen zijn. Deze omschrijving dient om een beeld te geven van de doelgroep laagopgeleide volwassenen, hun specifieke leerkenmerken, de manier waarop zij zich (basis)vaardigheden eigen maken en de manier waarop zij leren.

Het onderscheid tussen NT1 en NT2 voor laagopgeleide volwassenen is in de praktijk niet altijd nuttig. Niet de moedertaal doet ertoe, maar de mate waarin de leerder het Nederlands beheerst. Daarom definieert het Raamwerk de doelgroepen voor taalontwikkeling en vergroting van lees- en schrijfvaardigheid op grond van de mondelinge taalvaardigheid in het Nederlands.

In schema zien de niveaus en de doelgroepen er als volgt uit (zie volgende pagina):

VAKGEBIED	NIVEAUS BASISVAARDIGHEDEN	DOELGROEP
Nederlands voor Nederlandssprekenden	Instroomniveau t/m 2F	Mondelinge beheersing Nederlands minimaal 2F/B1
Nederlands als Tweede Taal	Alfa A t/m B1	Mondelinge beheersing Nederlands onder B1
Rekenen	Instroomniveau t/m 2F	
Digitale vaardigheden	Instroomniveau t/m basisniveau 2	

Uitgangspunt van educatie voor laagopgeleide volwassenen

Op basis van dit Raamwerk zullen docenten geschoold worden in de begeleiding van leerders bij de ontwikkeling van basisvaardigheden. Een goede beheersing van basisvaardigheden is voorwaardelijk voor de emancipatie van de leerder tot een zelfstandige en zelfredzame burger in de maatschappij. Dat uiteindelijke doel moet centraal staan in een educatietraject en impliceert een specifieke oriëntatie van de docent/begeleider binnen de educatie; het (zelfstandig) leren omgaan met taken nu en in de toekomst en het ontwikkelen van het vermogen om zelfstandig het geleerde te kunnen onderhouden en bij veranderende en nieuwe taken in de toekomst de eigen competenties uit te kunnen breiden.

Voor educatie aan volwassenen is daarom als vertrekpunt de *leermotivatie* en de *leervraag* essentieel:

- Waarom komt deze leerder naar een cursus? (Bijvoorbeeld: hij wil zorgen zijn financiën op orde te houden nu hij arbeidsongeschikt is / hij wil een andere baan en daarom een vakopleiding volgen),
- Wat wil hij hier leren? (Zijn eigenboekhouding leren bijhouden en aanvullende uitkeringen kunnen benutten / Beter teksten begrijpen, in het bijzonder studieteksten leren lezen).

Pas daaruit vloeit het leerdoel voort (wat moet de leerder daarvoor weten?) en het traject (hoe gaan docent en leerder dit bereiken?). Naarmate de docent meer autonomie in het leerproces stimuleert, zal de leerder actiever betrokken worden bij de selectie van leeracties en –strategieën en evaluatie van het geleerde.

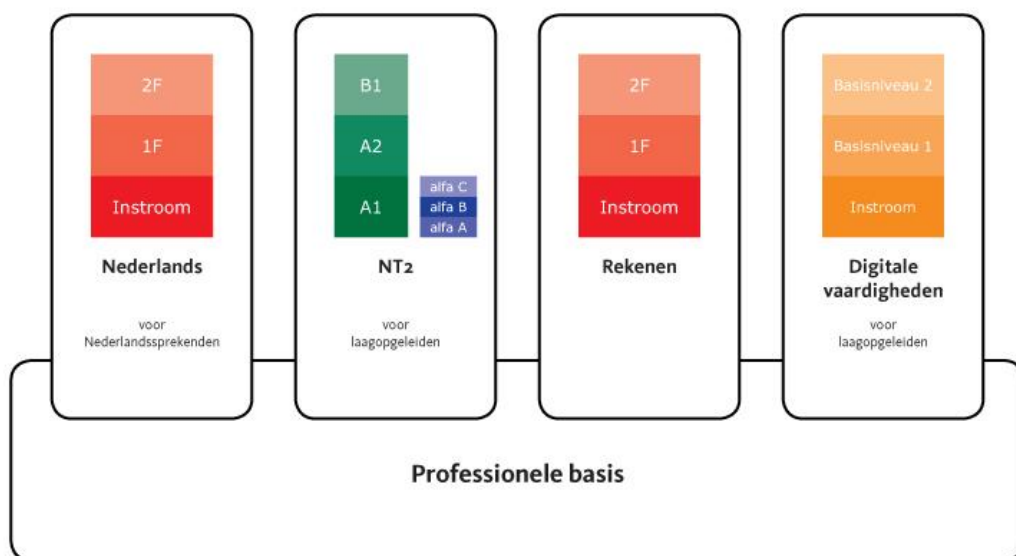
Inhoud en opbouw Raamwerk

Het Raamwerk bestaat uit bouwstenen die in grote lijnen de competenties van docenten basisvaardigheden beschrijven waaraan gewerkt moet worden in opleiding of nascholing. Het is nadrukkelijk geen competentieprofiel, daarvoor zijn de bouwstenen te weinig op het detailniveau van competenties uitgewerkt. Wel zijn bestaande competentieprofielen als basis genomen, zoals het competentieprofiel van de Beroepsvereniging van docenten Nederlands als Tweede Taal, het Competentieprofiel docent volwasseneneducatie/NT1 van de Kenniskring NT1 en de competenties voor de docent rekenen zoals ze zijn beschreven in het Raamwerk scholing en nascholing rekendocent vo/mbo (zie literatuuropgave). Opleiders en verzorgers van nascholing kunnen de bouwstenen en de bestaande, op

detailniveau verder uitgewerkte competentieprofielen, gebruiken om hun curriculum verder te verfijnen.

Het begrip *Basisvaardigheden* verwijst naar vier (onderling samenhangende) vakgebieden. Het Raamwerk bestaat uit vijf delen, vier daarvan zijn vakinhoudelijke onderdelen met vakspecifieke vaardigheden rond Nederlands voor Nederlandssprekenden, NT2, rekenen en digitale vaardigheden. Daarnaast is er één onderdeel met bouwstenen die betrekking heeft op vaardigheden die alle docenten basisvaardigheden, ongeacht hun specifieke vak, moeten beheersen. De kern van een opleidings- en nascholingsaanbod voor docent basisvaardigheden moet immers zijn dat alle aspecten van het onderwijs in basisvaardigheden benaderd worden vanuit het werken met laagopgeleide volwassenen en hun specifieke leerkenmerken. Dit is het onderdeel Professionele basis.

De opbouw van het Raamwerk in schema:

Relatie tussen bouwstenen, competenties, nascholing en opleiding

Het Raamwerk bestaat uit 29 bouwstenen. Elke bouwsteen is een algemene en breed geformuleerde competentie die kennis, vaardigheden en houding beschrijft. Elke bouwsteen is voorts uitgewerkt in een aantal specifieke competenties.

Een bouwsteen is niet bedoeld als een module binnen een opleiding; het Raamwerk doet geen uitspraken over het curriculum of de indeling van een opleiding of van nascholing. Hoe een opleiding of aanbieder van nascholing de bouwstenen wil inzetten, in welke vorm of combinatie, is geen onderdeel van het Raamwerk.

Opdrachtgever en ontwikkelaars Raamwerk

Het Raamwerk is ontwikkeld in opdracht van het Steunpunt taal en rekenen volwasseneneducatie. De ontwikkeling lag in handen van CINOP, ITTA en het Freudenthal Instituut. Om tot een breed draagvlak te komen, is een aantal veldraadplegingen georganiseerd met opleiders, aanbieders, docenten, experts en gemeenten (zie verder hoofdstuk Verantwoording). De uitkomsten uit de veldraadplegingen zijn verwerkt in het Raamwerk.

1 Casussen

In de praktijk is de scheidslijn tussen leerbehoefte en didactische benadering van NT1- en NT2-leerders niet altijd scherp, zie ook het onderzoeksrapport *Cursistprofielen Laaggeletterdheid NT1 & NT2* (Kurvers, Dalderop en Stockmann; 2013). Bovendien is het gangbaar dat er in een lesgroep veel onderlinge verschillen tussen leerders bestaan. Dit betekent dat de docent basisvaardigheden thuis moet zijn in de vakgebieden die onder basisvaardigheden vallen. Om dit te illustreren volgen hieronder een aantal casussen.

Casus 1. Marlies

Docent basisvaardigheden Marlies begeleidt een groep Nederlandssprekende leerders in een buurthuis in Zwolle. Alle leerders willen beter leren lezen en schrijven. De meeste leerders zitten voor de schriftelijke vaardigheden rond niveau 1F/A2.

Voor Koos en Tiny vormen de mondelinge vaardigheden geen probleem. Al spreken ze wel met een sterk Zwols accent, ze beheersen niveau 2F. Voor lezen en schrijven verdient het functionele lezen nog veel aandacht; het technisch lezen van een informatieve tekst gaat wel, maar wat is nou de boodschap van de tekst en wat moet je daarmee?

In dezelfde groep zit ook Ömer, een man van 38 uit Turkije die als jongen van veertien jaar met zijn ouders mee naar Nederland is gekomen. Hij heeft een paar jaar voortgezet onderwijs in Nederland gevolgd en is toen aan de slag gegaan in de Turkse supermarkt van zijn familie. Niveau B1 haalt hij niet voor spreken, want hij maakt veel ingesleten fouten. Zo op het eerste gezicht past hij qua niveau toch goed in deze groep, hij kan immers aardig mee kletsen met de Zwollenaren en hij is al heel lang in Nederland. Voor lezen en schrijven heeft hij bovendien dezelfde leervraag als Koos en Tiny; hij wil zijn post zelf kunnen lezen. Docent Marlies merkt dat Ömer goed technisch kan lezen. Hij leest regelmatig de Turkse krant zonder al te veel problemen, vertelt hij. Bij het begrijpen van zijn post vormt zijn beperkte woordenschat het grootste struikelblok; er staan veel woorden in de brieven die Ömer niet kent.

Nick vormt in deze groep een uitzondering; hij moet voor lezen en schrijven nog helemaal bij het begin beginnen. Nick kan zijn voornaam schrijven en kan zijn NAW-gegevens overschrijven van een papiertje dat hij altijd in zijn portemonnee heeft. Hij kan spellend een paar eenlettergrepige woorden lezen, maar meer niet. De ouders van Nick werkten op de binnenvaart en hebben Nick als jongen bij zich op het schip gehouden vanwege slechte ervaringen met het internaat. Hij heeft de leerplicht altijd weten te ontduiken en heeft nooit leren lezen en schrijven.

Marlies kiest voor deze vier leerders verschillende aanpakken. Ze bespreekt met Ömer dat hij vooral aan zijn woordenschat moet werken. Elke week coacht zij hem op het zelf bedenken van acties om woorden te leren die nodig zijn om zijn post te kunnen lezen en zijn acties te evalueren. Zo leert hij de vaardigheid om zelfstandig met zijn woordenschat aan de gang te gaan. Met Koos en Tiny werkt Marlies aan hun functionele leesvaardigheid. Ook met hen bespreekt zij de leeracties die zij zelf kunnen ondernemen, maar zij geeft hen ook oefenmateriaal voor in de les en thuis. Voor Nick selecteert Marlies passend lesmateriaal en maakt zij tijdens de les wat tijd vrij om Nick individueel te begeleiden bij het aanvankelijk lezen en schrijven.

Casus 2. Sonia

Docent basisvaardigheden Sonia begeleidt een rekengroep met laagopgeleide Nederlandssprekenden. In de groep zit Hans. Hans is een werkloze man van 41 jaar, zijn mondelinge taalvaardigheid is voldoende. Hans heeft schulden en het lukt hem niet overzicht te krijgen over zijn inkomsten en uitgaven. Ook weet hij niet hoe internetbankieren werkt, soms helpt zijn zoon hem daarbij. Als hij boodschappen doet, betaalt hij altijd met papiergeld en hij kijkt nooit naar het wisselgeld. Hans reist af en toe met de bus en komt vaak te laat, hij zegt dat hij de informatie over vertrektijden niet begrijpt. Ook procenten vindt hij moeilijk.

Op advies van het UWV volgt Hans nu de rekencursus bij Sonia. Hijzelf vindt dat maar onzin want hij kan best rekenen. Hij laat dat aan Sonia zien door op papier sommen onder de duizend te maken, op een vaste manier. Als Sonia hem vraagt te vertellen hoe hij heeft gerekend, merkt ze dat hij de getallen niet goed uitspreekt. Ze besluit samen met hem aan de slag te gaan met de vertrektijden van de bus. Ze start daarvoor de app van het busbedrijf op. Nu blijkt dat Hans de informatie op de site niet vlot kan lezen en dat hij ook de tijden niet correct kan uitspreken; 11.50 uur spreekt hij uit als elfvijftig uur. Hij heeft ook geen idee wat dit betekent. Sonia besluit om met Hans aan de slag te gaan met de combinatie van taal en rekenen.

Casus 3. Annemieke

Docent basisvaardigheden Annemieke is ingehuurd door een schoonmaakbedrijf voor een cursus taal op de werkvloer. Ze heeft een voorgesprek met voorman Bart over de leervragen van de schoonmakers. Bart: "Elke week vullen de schoonmakers hun werklijsten in. Dat is een tabel met de schoonmaaklocaties. Per adres staat er in de tabel hoeveel tijd je hebt om er schoon te maken. Daarachter vul je in hoeveel tijd je er daadwerkelijk bezig bent geweest. Dit kan een aantal schoonmakers niet. Ze kunnen de adressen niet goed lezen. Hun werklijst laten ze door een collega invullen."

Bij de individuele intake komt Annemieke erachter dat een aantal schoonmakers inderdaad grote moeite heeft met het lezen van de adressen. Er zijn echter ook schoonmakers bij die de adressen prima kunnen lezen. Zij blijken een ander probleem te hebben. In de kolom 'uren' van de werklijst staan getallen als 0.75, 0.25, 1.5 en 0.3. Hun probleem blijkt te zijn dat ze niet weten hoeveel tijd er met deze cijfers bedoeld wordt. Annemieke besteedt in haar training zowel aandacht aan lezen als aan functionele gecijferdheid. Ook heeft zij met de schoonmakers samen een manier bedacht waarop ze elkaar kunnen helpen met het invullen van de werklijsten, zodat het invullen ook een leermoment is voor degene die geholpen wordt.

Casus 4. Gerard

Docent basisvaardigheden Gerard geeft op het roc les aan een groep analfabete anderstaligen. Een van de leerders is Malika, een Marokkaanse vrouw van 42 jaar. Malika komt elke les te laat. Gerard vindt dit storend en hij heeft er al vaak wat van gezegd, maar Malika reageert hier niet op. Ze blijft te laat komen. Gerard besluit om Malika na de les aan te spreken op haar gedrag. Tijdens dit gesprek vertelt Malika dat ze tot haar schaamte geen klok kan kijken. Ze heeft thuis ook geen klok. Op haar mobiel staat de tijd wel digitaal, maar dat begrijpt ze ook niet. Gerard en Malika gaan aan de slag met de tijd en klok lezen. Er blijken nog meer leerders te zijn die het klokkijken niet onder de knie hebben, zij doen ook mee. Na een aantal weken komt Malika niet meer te laat de les in. Ze heeft bij de Action ook een klok gekocht voor in huis.

Casus 5. Kamar

Docent Kamar begeleidt een groep moeders in een Taal en Ouderbetrokkenheidskursus bij basisschool De Piramide. In de groep zitten alleen maar anderstalige vrouwen met een grote diversiteit aan taalvaardigheid. De moeders van Marokkaanse afkomst hebben hun inburgeringsdiploma gehaald. Sommigen hebben dat gedaan op niveau A2, anderen hoefden de schriftelijke vaardigheden destijds alleen op A1 te bewijzen. Er zitten ook drie Turkse vrouwen in de groep die niet inburgeringsplichtig zijn. Twee van hen zijn nog niet zo lang in Nederland. Ze spreken wel een beetje Nederlands, opgepikt in hun gezinnen en met een vrijwilliger van het project Taal voor het Leven. Hun taalniveau ligt iets boven A1. De derde Turkse, Zeineb, is al wat ouder en niet gealfabetiseerd. Ze woont al langer in Nederland maar is nooit naar een taal cursus geweest. Nu ook haar jongste (vijfde) kind naar de basisschool is, is het haar gelukt toestemming te krijgen van haar man voor deze cursus op school.

Het is een eenjarige cursus met een wekelijkse bijeenkomst, gericht op mondelinge en schriftelijke communicatie met de leerkrachten. Maar ook gericht op praten en spelen met de kinderen thuis enzovoort. Daarbij leren de leerders het benodigde Nederlands. Tijdens de lessen zorgt Kamar dat er bij de ontwikkeling van zowel de mondelinge als schriftelijke taal gedifferentieerd gewerkt wordt. Zij zorgt bovendien dat Zeineb met de opdrachten op papier kan werken door haar aan een gealfabetiseerde leerder te koppelen. Ook de Ethiopische Yaelle blijkt, ondanks haar inburgeringsniveau op A1, veel moeite te hebben met technisch en functioneel lezen en schrijven. Het lijkt alsof zij niet goed gealfabetiseerd is. Kamar geeft Zeineb en Yaelle elke les een aantal alfabetiseringsoefeningen op maat en zij geeft wat oefeningen mee naar huis.

Casus 6. Jeremy

Soheila is een alleenstaande vrouw van ongeveer 60. Ze kan wel lezen, maar nog niet goed schrijven. Daarom volgt ze een cursus schrijven op het roc. De kinderen van Soheila zijn kort geleden uit huis gegaan en haar man is een aantal maanden geleden overleden. Soheila heeft altijd gewerkt en had daarvoor geen computer nodig. Nu ze meer tijd heeft, wil ze graag thuis op de computer spelletjes spelen en skypen met haar zussen in Marokko. Haar buurvrouw Petra volgt een computercursus, waarin de leerders door Jeremy worden gestimuleerd na te denken over hun eigen leervraag en de acties die zij zelf kunnen ondernemen om hun leerdoel te halen. Petra heeft op die manier de vaardigheid ontwikkeld om te bedenken hoe zij zelf kan zorgen dat zij dingen leert. En dat is gelukt! Zij kan nu mailen met haar kleindochter.

Petra vraagt Soheila mee naar de computercursus bij docent/coach Jeremy. Jeremy bespreekt met Soheila wat zij graag wil leren (skypen op de computer), maar hij merkt ook dat ze nog niet zo ver is als de andere leerders in de groep.

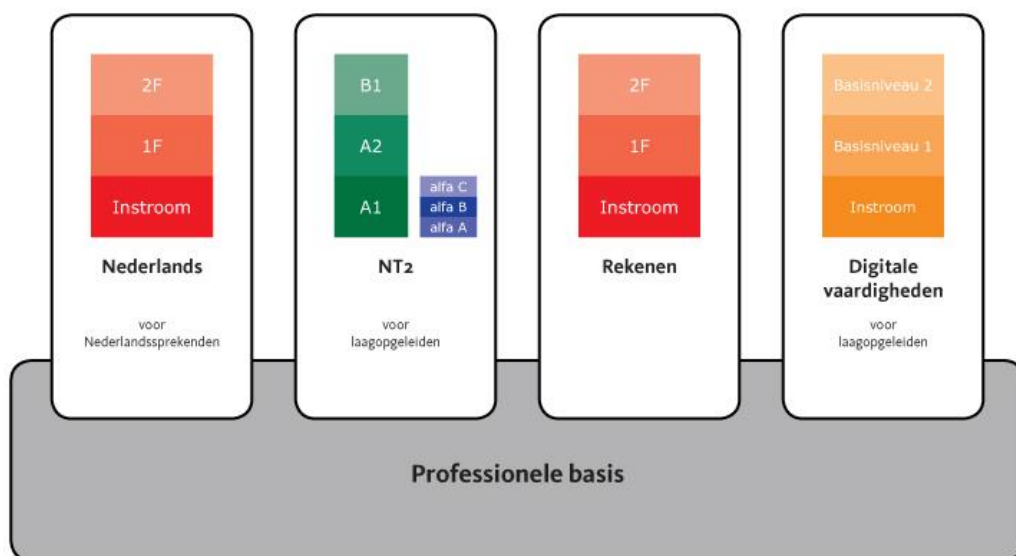
Het blijkt dat Soheila nog nooit eerder met een computer gewerkt heeft. Ze begrijpt nog niet goed hoe je de computer moet bedienen en vindt het ook nog eng om zelf de computer aan te zetten en met de muis en het toetsenbord te werken. Jeremy weet dat er een andere computercursus is voor beginners, waar ook aandacht is voor het leren van de taal. Deze computercursus wordt in het buurthuis gegeven. Hij vertelt dit aan Soheila.

Soheila volgt naast haar schrijfles nu ook de computercursus in het buurthuis. Ze leert er hoe ze de computer aan moet zetten, hoe ze kan inloggen en kan skypen. Ook het typen van letters en woorden komt aan bod. Ze volgt elke week les in het buurthuis, maar heeft ook al een aantal keer thuis zelfstandig een digitale les gevolgd op de computer die ze

gekocht heeft. Ze heeft ook al een keer met haar familie in Marokko geskypet, met hulp van Petra.

Nu ze meer zelfvertrouwen heeft gekregen in het gebruik van computers, wil ze meer digitale vaardigheden leren. Ze gaat ze weer mee met Petra naar de bijeenkomsten van Jeremy om met Facebook te kunnen werken en om te gaan met de site van de Belastingdienst.

2 Professionele basis van de docent basisvaardigheden

Bouwsteen 1

Kent de doelgroep voor educatie in basisvaardigheden

- Kent de doelgroep laagopgeleide volwassenen en hun diversiteit aan achtergronden, culturen, onderwijservaringen, motieven, attitudes en belemmeringen.
- Kent de leermotieven, leervragen en leerdoelen van laagopgeleide volwassenen en hun verschillende leerstijlen.
- Kan deze kennis toepassen in de lespraktijk en daarmee aansluiten bij wat voor de leerder relevant is.
- Kan omgaan met leerders met een laag taalniveau en zijn taalniveau daaraan aanpassen.

Bouwsteen 2

Beheerst de algemene andragogische competenties betreffende het leren van laagopgeleide volwassenen

- Kent verschillende benaderingen van het leren van laagopgeleide volwassenen en hun theoretische achtergrond.
- Is in staat het leervermogen en de studievaardigheden van leerders te versterken. En ondersteunt en begeleidt leerders in hun proces naar zelfstandig leren.
- Heeft kennis van dispositionele, institutionele, situationele en informatieve drempels die de deelname aan het onderwijsproces van laagopgeleide volwassenen kunnen belemmeren.

Bij dispositionele drempels die het leren belemmeren gaat het om drempels die te maken hebben met attitude en perceptie omtrent leren.

Institutionele drempels hebben betrekking op de toegankelijkheid van het aanbod en voorwaarden die gesteld worden aan deelname.

Situationele drempels zijn belemmeringen voortkomend uit de persoonlijke levenssfeer.

Informatieve drempels hebben te maken met het niet goed geïnformeerd zijn over het aanbod.

- Kent mogelijke stagnaties in het leerproces veroorzaakt door belemmeringen in de persoon en belemmeringen die kunnen ontstaan in de onderwijssituatie. Is zich ervan bewust dat houding en motivatie hier een belangrijke rol bij spelen.
- Heeft kennis van groepsdynamica en kan deze kennis toepassen in de lespraktijk.
- Heeft kennis van interculturele communicatie. Herkent deze in groepen met een multiculturele samenstelling en kan hier op adequate wijze mee omgaan.
- Heeft basale kennis van specifieke leerproblemen, zoals dyslexie, dyscalculie en andere leerstoornissen. Hij weet hoe hij leerders moet doorverwijzen voor een adequate aanpak van deze leerproblemen.
- Is in staat de participatie van leerders in de maatschappij te stimuleren en daaraan bij te dragen vanuit hun persoonlijke ervaringen en competenties.
- Toont respect voor de volwassen leerder.

Bouwsteen 3

Beheerst de algemene didactische competenties betreffende het leren van laagopgeleide volwassenen

- Heeft kennis van leerprocessen en leerbaarheid van laagopgeleide volwassenen en kan deze kennis toepassen in de praktijk.
- Is zich bewust van het feit dat volwassenen geen lineair leerproces doorlopen, maar reeds verworven kennis en vaardigheden hebben die verschillende niveaus en fasen van het leerproces doorsnijden.
- Stemt het onderwijs af op de beginsituatie, leervragen, leerdoelen en leermotieven van leerders en is in staat om van daaruit individuele leerlijnen op te bouwen.
- Kan het onderwijs laten aansluiten bij veel voorkomende situaties in het persoonlijke en maatschappelijk leven van de leerder en zijn of haar interesses, daar leervragen uit destilleren op het gebied van taal, rekenen en digitale vaardigheden en deze vertalen naar een leertraject en leseenheden.
- Is in staat voor de leerder realistische en haalbare leerdoelen te formuleren.
- Kan differentiëren en maatwerk leveren, omgaan met verschillen in leerstijl en leertempo van leerders en zijn onderwijs en doceerstijl daarop aanpassen.
- Kent de wijze waarop ontwikkelde kennis en vaardigheden bestendig worden en welke aanpakken daarbij mogelijk zijn.
- Weet dat leren bevorderd wordt door taken en opdrachten uit te voeren die net iets boven het niveau van de leerder liggen.
- Kan vormen van online leren en blended learning toepassen in de eigen lespraktijk.

- Beheerst digitale didactiek en zet deze, afhankelijk van de meerwaarde voor het leerproces, gericht in.
- Kan burgerschap, kennis van de Nederlandse samenleving en sociale vaardigheden integreren in de lespraktijk.
- Is zich bewust van de integratie van taal, rekenen en digitale vaardigheden. Erkent het belang van taal-, reken- en digitale aspecten bij elk vak apart en kan hier adequaat op inspelen.

Bouwsteen 4

Vervult de rol van coach en begeleider van het leerproces

- Kan de leerder op adequate wijze stimuleren en motiveren tot leren, rekening houdend met de (vaak negatieve) onderwijservaringen van de leerder.
- Is in staat een veilige leeromgeving te scheppen voor de leerders, waarbij eerdere negatieve ervaringen met lezen en schrijven, taalleren, rekenen, digitale vaardigheden en het onderwijs daarin erkend worden en bespreekbaar zijn.
- Kan het gevoel van eigenwaarde, het zelfvertrouwen en de weerbaarheid van leerders vergroten.
- Kan d.m.v. een coachende houding het proces naar zelfstandigheid van de leerder ondersteunen. Kan het leervermogen van leerders stimuleren en hen stimuleren in het zelfstandig leren.
- Stimuleert leerders om:
 - hun eigen leervragen, leerdoelen, acties en strategieën te formuleren en uit te proberen;
 - hun veerkracht (omgaan met tegenslag en leren van fouten) en doorzettingsvermogen te vergroten;
 - kwaliteiten, talenten, doelen en dromen te ontdekken;
 - relaties te versterken en goed samen te werken;
 - creatief en oplossingsgericht te denken;
 - zichzelf te ontwikkelen, al dan niet met behulp van digitale middelen.
- Is in staat om de grenzen van hulp en begeleiding aan te geven en te bewaken en kan leerders bewust maken van deze grenzen.

Bouwsteen 5

Kan het beginniveau van de leerder vaststellen

- Kan middels een individuele intake vaststellen welke kennis en vaardigheden de leerder wel en niet beheerst en op basis daarvan bepalen waaraan gewerkt moet worden.
- Weet dat leerders op zowel de gebieden taal, rekenen als digitale vaardigheden tegelijkertijd leervragen kunnen hebben en is in staat om, gegeven de integratie van de verschillende vaardigheden, te achterhalen wat de kern van de leervraag is.
- Heeft een breed overzicht van het educatieaanbod binnen en buiten de eigen instelling en kan leerders doorverwijzen naar een passend traject.

Bouwsteen 6

Kan samenwerken met andere betrokkenen

- Is in staat het eigen onderwijs te plannen en te organiseren, in afstemming met collega's, non-professionals¹ en opdrachtgevers en passend bij de doelgroep.

¹ Raadpleeg voor uitleg van het onderscheid professional/non-professional het hoofdstuk Verantwoording.

- Is in staat helder te communiceren met alle betrokkenen (leerders, collega's, opdrachtgevers en partners, zoals bibliotheken en vrijwilligersorganisaties).
- Kent de (soms conflicterende) belangen van leerders en opdrachtgevers zoals gemeenten, werkgevers en re-integratiebureaus en weet zich daartoe professioneel te verhouden.
- Registreert de vorderingen van de leerders en kan rapportages daarover opstellen die met opdrachtgevers zijn overeengekomen. Kan passend, met respect voor de leerder, rapporteren aan opdrachtgevers.
- Is in staat het onderwijs vorm te geven in samenwerking met non-professionals, hen aan te sturen en te coachen en rollen en taken toe te delen die passen bij zijn of haar competenties.

Bouwsteen 7

Eigen vaardigheden docent op het gebied van taal, rekenen en de digitale vaardigheden

- Heeft een eigen taalvaardigheid van minimaal B2.
- Heeft als docent rekenen een eigen rekenvaardigheid van minimaal niveau 2F, waarbij hij vraagstukken op Instroomniveau, 1F en 2F op meerdere manieren (foutloos) kan oplossen.
- Heeft een eigen digitale vaardigheid die overeenkomt met het intermediaire niveau van DigComp 2.0.²

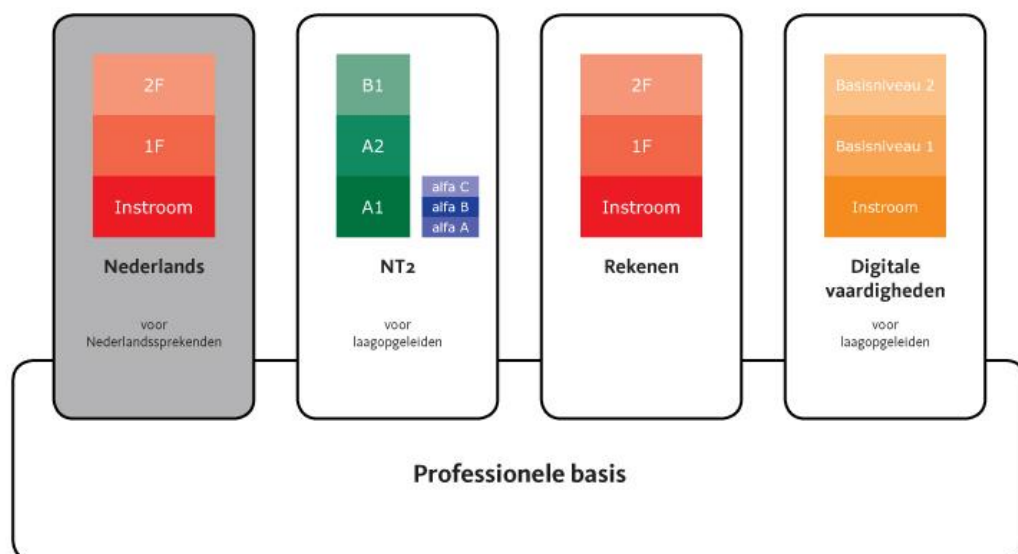
Bouwsteen 8

Is een lerende professional

- Is in staat feedback te geven en te ontvangen en te functioneren in intervisiegroepen.
- Is in staat vanuit een onderzoekende houding kritisch te reflecteren op het eigen handelen in de lespraktijk en als professional in een onderwijsorganisatie.
- Kan zijn eigen vakinhoudelijke kennis en vaardigheden (taal, rekenen en digitale vaardigheden) actualiseren, verbreden en verdiepen.
- Is in staat om nieuwe ontwikkelingen en veranderingen binnen de snel veranderende digitale wereld bij te houden. Is in staat deze nieuwe ontwikkelingen en veranderingen adequaat te vertalen naar de lespraktijk.
- Is resultaat- en ontwikkelingsgericht.
- Heeft kennis van relevante ontwikkelingen op landelijk, regionaal en lokaal niveau (beleid, wetgeving, Participatieladder, Standaarden en eindtermen ve, Raamwerk NT2 en Raamwerk Alfabetisering NT2).
- Heeft kennis van en kan omgaan met online communicatie- en samenwerkingsmogelijkheden voor kennisdeling met professionals en non-professionals, bijvoorbeeld een online community voor docenten basisvaardigheden.

² Dit raamwerk is ontwikkeld door het JRC van de Europese Commissie en is te vinden via <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/digcomp-20-digital-competence-framework-citizens-update-phase-1-conceptual-reference-model>. (Bij het opleveren van onderhavig document was de verwachting dat DigComp 2.0 eind 2016 zou verschijnen).

3 Vakinhoud en vakdidactiek van Nederlands voor Nederlandssprekenden

Bouwsteen 9

Kent het proces van taalverwerving van laagopgeleide Nederlandssprekende volwassenen tot en met niveau 2F

- Kent het (niet-lineaire) proces van (beter) leren lezen en schrijven van laagopgeleide Nederlandssprekende volwassenen tot en met niveau 2F.
- Kent de rol van mondelinge vaardigheden en woordenschat bij het proces van (beter) leren lezen en schrijven.
- Kent de verschillende benaderingen van aanvankelijk leren lezen en schrijven en welke benadering bij welke leerder past.
- Kent de wijze waarop laagopgeleide Nederlandssprekende volwassenen (beter) leren luisteren, spreken en gesprekken voeren (bereik: niveau 1F tot en met 2F), met name gericht op formele, functionele contexten.
- Kent het belang van integratie van technische en functionele lees- en schrijfvaardigheden.
- Heeft kennis van het vóórkomen van dyslexie bij laagopgeleide Nederlandssprekende volwassenen en de gevolgen daarvan voor het proces van (beter) leren lezen en schrijven.
- Kent de verbondenheid van taalvaardigheid en rekenvaardigheid.

Bouwsteen 10

Kent de Standaarden en eindtermen ve Nederlandse taal van Instream tot en met 2F

- Kent de inhoud van de Standaarden en eindtermen ve van Instreamniveau tot en met niveau 2F, en kent van alle onderdelen de rol, plaats en betekenis.

- Kent de verschillen tussen het Raamwerk NT2 en de Standaarden en eindtermen ve.
- Kan de inhoud van de Standaarden en eindtermen ve en het Raamwerk NT2 relateren aan de treden van de Participatieladder en deze adequaat vertalen naar het onderwijs.
- Kan opdrachten en teksten kiezen of ontwerpen die passen bij het niveau van de leerders.

Bouwsteen 11

Kent de (digitale) methodes, lesmaterialen en leeromgevingen voor laagopgeleide Nederlandssprekende volwassenen van Instroom tot en met 2F

- Heeft actueel overzicht van het aanbod van (digitale) methodes, lesmaterialen en leeromgevingen.
- Kent de opbouw, uitgangspunten en didactiek van (digitale) methodes, lesmaterialen en leeromgevingen.
- Heeft actueel overzicht van de grote verscheidenheid aan digitale toepassingen die relevant zijn voor de contexten waarbinnen de doelgroep laagopgeleide Nederlandssprekende volwassenen functioneert.
- Weet in welke situatie en voor welke leerder de (digitale) methodes, lesmaterialen leeromgevingen en digitale toepassingen effectief in te zetten zijn.
- Weet op welke wijze authentieke materialen en teksten aangepast en ingezet kunnen worden in het onderwijs aan de doelgroep laagopgeleide Nederlandssprekende volwassenen, zowel voor beginnende als meer gevorderde leerders.

Bouwsteen 12

Beheerst de didactiek van het taalonderwijs aan laagopgeleide Nederlandssprekende volwassenen

- Beheerst de didactiek van het lezen en schrijven tot en met niveau 2F.
- Beheerst de didactiek van het onderwijs gericht op ontwikkeling van de mondelinge vaardigheden in min of meer formele contexten, passend binnen de leefwereld van de leerder.
- Kan de leerder stimuleren actief bezig te zijn met leren lezen en schrijven buiten de onderwijscontext.
- Is zich bewust van het belang van de verbinding tussen leren binnen en buiten de les en stimuleert de transfer van het geleerde.
- Biedt een gevarieerd aanbod voor de ontwikkeling van de leesvaardigheid en schrijfvaardigheid van de leerder. Kan bij het leren lezen een variëteit aan tekstsoorten aanbieden, passend bij de leervragen en relevante, functionele situaties in het dagelijks leven van de leerder.
- Werkt ook aan de ontwikkeling van woordenschat en mondelinge vaardigheden van leerders.
- Kan bij het leren lezen en schrijven oefeningen bieden gericht op analyse en synthese van klanken (fonemen).
- Kan bij het leren schrijven oefeningen bieden voor het (verder) ontwikkelen van de schrijfmotoriek van de leerder.
- Kan gebruikmaken van vakspecifieke differentiatiemogelijkheden om een optimale leeromgeving te bieden en tegelijkertijd recht te doen aan de verschillende individuele leervragen, -doelen en -motieven.

Bouwsteen 13

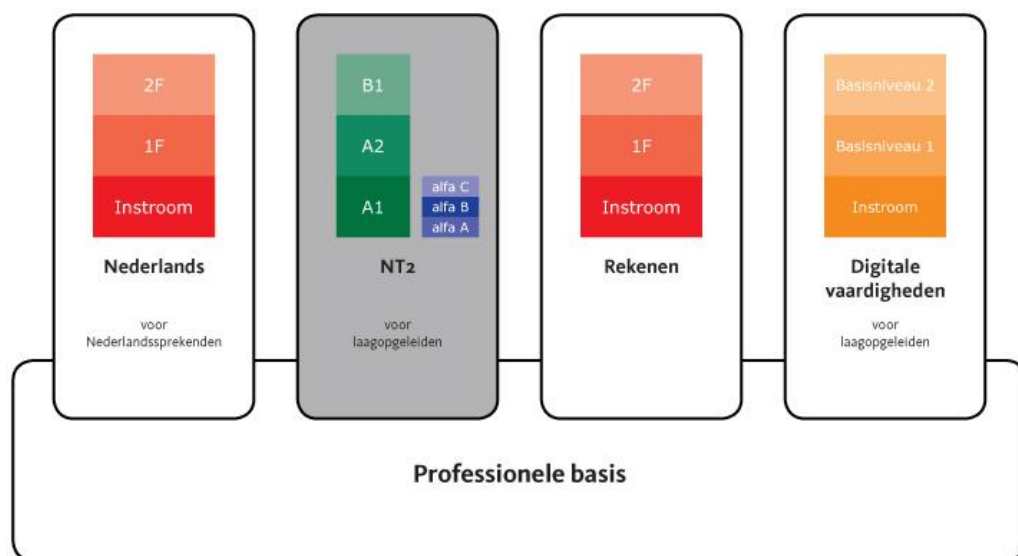
Kent de rol en het belang van monitoring en evaluatie in het proces van taalverwerving van laagopgeleide Nederlandssprekende volwassenen

- Kent achtergronden en verschillende functies en vormen van monitoring, evaluatie en feedback voor taalverwerving van laagopgeleide Nederlandssprekende volwassenen. Heeft overzicht van beschikbare toetsen en andere evaluatie-instrumenten en hun opbouw en kan de geschiktheid beoordelen.
- Kan deze instrumenten op het juiste moment effectief en op integrale wijze met oog voor het belang van de leerder inzetten.
- Kan resultaten analyseren en interpreteren, kan op adequate en verantwoorde wijze feedback geven aan de leerder en kan passende vervolgstappen nemen.
- Kan passend, met respect voor de leerder, rapporteren aan opdrachtgevers.

Voor leerders met een anderstalige achtergrond die behoren tot de doelgroep Nederlandssprekenden (zie inleiding), geldt altijd dat woordenschat en mondelinge vaardigheden substantieel aandacht nodig hebben.

Voor moedertaalsprekers geldt dat woordenschat en mondelinge vaardigheden vooral aandacht verdienen als het gaat om formele contexten, met name op het niveau tussen 1F en 2F.

4 Vakinhoud en vakdidactiek van Nederlands als Tweede Taal voor laagopgeleide volwassenen

Bouwsteen 14

Kent het proces van tweede taalverwerving bij laagopgeleide volwassenen van 0 via A1 tot B1

- Kent de factoren die bijdragen aan succes van tweede taalverwerving.
- Weet hoe de tweede taalverwerving zich in grote lijnen opbouwt en welke problemen zich kunnen voordoen bij de verwerving van de afzonderlijke vaardigheden.
- Weet hoe anderstalige analfabeten hun mondelinge vaardigheden ontwikkelen.
- Kent de diverse benaderingen in NT2-didactiek aan laagopgeleide volwassenen.
- Heeft kennis van het vóórkomen van dyslexie bij laagopgeleide tweede taalleerders en de gevolgen daarvan voor het proces van (beter) leren lezen en schrijven.
- Kent de verbondenheid van taalvaardigheid en rekenvaardigheid.

Bouwsteen 15

Kent het proces van alfabetisering bij volwassen anderstaligen van 0 via Alfa A tot B1

- Kent het (niet-lineaire) proces van alfabetisering van volwassen anderstaligen.
- Kent de verschillende benaderingen van alfabetisering van volwassen anderstaligen (inclusief alfabetiseren in de eigen taal) en welke benadering bij welke leerder past.
- Kent het verschil tussen analfabetisme en het niet beheersen van een ander schrift en de implicaties daarvan voor het onderwijs.
- Kent de rol van mondelinge vaardigheden en woordenschat bij alfabetisering van anderstalige volwassenen.
- Kent het belang van integratie van technische en functionele lees- en schrijfvaardigheden.
- Kent de specifieke problemen die er in het leerproces bij tweede taalverwerving zijn te verwachten en welke didactische aanpakken daarbij mogelijk zijn.

Bouwsteen 16

Kent de niveauomschrijvingen NT2 t/m B1

- Is op de hoogte van de inhoud van de eindtermen voor NT2 bij examinering (inburgeringsexamen en staatsexamen).
- Kent de verschillen tussen het Raamwerk NT2 en de Standaarden en eindtermen ve.
- Kan de inhoud van het Raamwerk NT2 en de Standaarden en eindtermen ve relateren aan de treden van de Participatieladder en deze adequaat vertalen naar het onderwijs.
- Kan opdrachten en teksten kiezen of ontwerpen die passen bij het niveau, de leervraag en het leerdoel van de leerder.

Bouwsteen 17

Kent de (digitale) methodes, lesmaterialen en leeromgevingen voor laagopgeleide anderstaligen van 0, via Alfa A tot B1

- Heeft actueel overzicht van het aanbod van (digitale) methodes, lesmaterialen en leeromgevingen.
- Kent de opbouw, uitgangspunten en didactiek van (digitale) methodes, lesmaterialen en leeromgevingen.
- Heeft actueel overzicht van de grote verscheidenheid aan digitale toepassingen die relevant zijn voor de contexten waarbinnen laagopgeleide anderstaligen functioneren.
- Weet in welke situatie en voor welke leerder de (digitale) methodes, lesmaterialen leeromgevingen en digitale toepassingen in te zetten zijn.
- Kan authentieke materialen en teksten aanpassen en inzetten in het onderwijs, zowel voor beginnende als voor meer gevorderde leerders.

Bouwsteen 18

Beheerst de didactiek van het NT2-onderwijs aan laagopgeleide volwassenen van A1 t/m B1

- Kan leerders adequaat ondersteunen bij het ontwikkelen van leesvaardigheid, schrijfvaardigheid, luistervaardigheid, spreekvaardigheid en gespreksvaardigheid in het Nederlands.
- Kan de leerder adequaat ondersteunen in de ontwikkeling van uitspraak, verstavaardigheid, grammatica en vorm en woordenschat.
- Kan de leerder stimuleren actief bezig te zijn met leren lezen en schrijven buiten de onderwijscontext.
- Is zich bewust van het belang van de verbinding tussen leren binnen en buiten de les en stimuleert de transfer van het geleerde.
- Kan gebruikmaken van vakspecifieke differentiatiemogelijkheden om een optimale leeromgeving te bieden en tegelijkertijd recht te doen aan de verschillende individuele leervragen, -doelen en -motieven.

Bouwsteen 19

Beheerst naast de NT2-didactiek de specifieke vakdidactiek voor alfabetisering

- Kan de mondelinge taalvaardigheid van leerders in het Nederlands effectief inzetten bij de eerste fase van alfabetisering.
- Kan bij het leren schrijven oefeningen bieden voor het (verder) ontwikkelen van de schrijfmotoriek van de leerder.

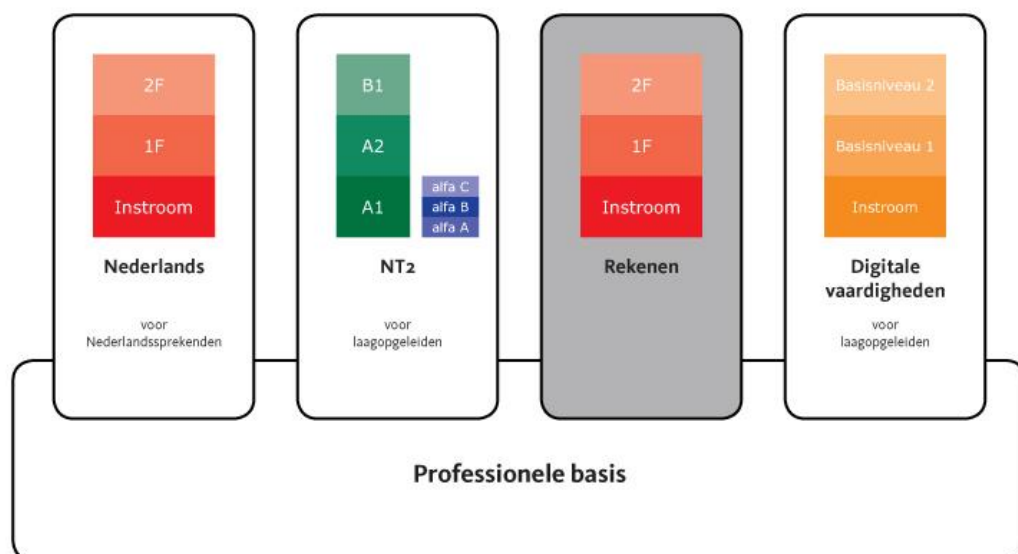
- Zorgt voor luisteractiviteiten gericht op herkennen en onderscheiden van klanken (auditieve discriminatie) en kan bij het leren lezen en schrijven oefeningen bieden gericht op analyse en synthese van klanken (fonemen).
- Biedt een gevarieerd aanbod voor de ontwikkeling van technische en functionele lees- en schrijfvaardigheid. Kan bij het leren lezen een variëteit aan tekstsoorten aanbieden, passend bij de leervragen en relevante, functionele situaties in het dagelijks leven van de leerder.

Bouwsteen 20

Kent de rol en het belang van monitoring en evaluatie in het taalverwervings- en alfabetiseringsproces vanaf 0 via Alfa A tot en met B1

- Kent achtergronden en verschillende functies en vormen van monitoring, evaluatie en feedback voor taalverwerving en alfabetisering NT2 in de ve.
- Heeft overzicht van beschikbare toetsen en andere evaluatie-instrumenten en hun opbouw en kan de geschiktheid beoordelen. Kan deze instrumenten op het juiste moment effectief en op integere wijze met oog voor het belang van de leerder inzetten.
- Kan resultaten analyseren en interpreteren, kan op adequate en verantwoorde wijze feedback geven aan de leerder en kan passende vervolgmaatregelen nemen.

5 Vakinhoud en vakdidactiek van rekenen voor laagopgeleide volwassenen

Bouwsteen 21

Kent verschillende oplossingsstrategieën voor rekenvraagstukken en de bijbehorende didactiek

- Weet dat er oplossingsstrategieën op verschillende niveaus van handelen zijn (concreet, modelmatig, formeel); kent deze en kan ze zelf gebruiken.

Mentaal handelen	Verwoorden/communiceren	Formeel handelen (formeel bewerking uitvoeren)
		Voorstellen – abstract (representeren van de werkelijk aan de hand van denkmodellen)
		Voorstellen – concreet (representeren van objecten en werkelijkheidssituaties in concrete afbeeldingen)
		Informeel handelen in werkelijkheidssituaties (doen)

- Herkent oplossingsstrategieën op verschillende niveaus en kan leerders hierbij ondersteunen.
- Kan een strategie aanbieden die aansluit op het handelingsniveau van de leerder.
- Kent veelvoorkomende didactische rekenmodellen (zoals getallenlijn, strook en verhoudingstabel), weet bij welk type vraagstukken deze inzetbaar zijn en kan ze inzetten in het onderwijs.
- Weet welke strategieën aan bod komen bij het leren rekenen en hoe de opbouw daarvan is (in het Nederlandse basisonderwijs).

Bouwsteen 22

Kent de inhouden van de Standaarden en eindtermen rekenen ve van Instroomniveau tot en met niveau 2F en kan hierbij voor leerders betekenisvol rekenonderwijs ontwerpen en geven

- Weet dat in de ve functioneel gebruik van rekenen in betekenisvolle situaties uit de praktijk en context van de leerders centraal staat, herkent het rekenen in deze praktijksituaties en kan daarbij betekenisvolle rekentaken formuleren die passen bij het niveau, de belangstelling en de leervraag van de leerders.
- Weet dat bepaalde contexten specifieke rekenstrategieën kunnen oproepen en ondersteunen (bijvoorbeeld geld als context bij het rekenen met kommagetallen) en kan hiervan gebruikmaken in het onderwijs.
- Weet welke rekenkennis en vaardigheden leerders aan de ve nodig hebben om vraagstukken op de betreffende niveaus op te lossen en kent de rol en de plaats van het domein getallen hierbij als ondersteunend domein.
- Heeft zicht op de taalaspecten van rekenen (bijvoorbeeld bij de combinatie van het taaldomein 'lezen van informatieve teksten' en het rekendomein 'verbanden') en kan bij het rekenen onderscheid maken tussen rekentaal (vaktaal), contexttaal, instructietaal (schooltaal) en communicatietaal.
- Kent de domeinen, leerlijnen en inhouden van het rekenen op Instroomniveau, 1F en 2F voor de ve en kan van een rekenvraagstuk aangeven op welke rekendomeinen, inhouden, leerlijnen en op welk niveau het betrekking heeft.
- Weet wat de verschillen zijn tussen de Standaarden en eindtermen voor de ve en de vergelijkbare beschrijvingen voor het reguliere onderwijs.

Bouwsteen 23

Kent de (digitale) rekenmethodes en andere lesmaterialen voor rekenen en digitale toepassingen waarin rekenen een rol speelt

- Heeft actueel overzicht van het aanbod van (digitale) rekenmethodes, lesmaterialen en leeromgevingen voor rekenen.
- Kent de opbouw, uitgangspunten, leerlijnen en didactiek van (digitale) rekenmethodes, lesmaterialen en leeromgevingen.
- Heeft actueel overzicht van digitale toepassingen en digitale rekenhulpmiddelen (zoals internetbankieren, reisplanners, kaarten, roosterprogramma's, tools om valuta om te rekenen, eenvoudige rekenmachines enzovoort) die relevant zijn in de situaties en contexten waarbinnen de doelgroep laagopgeleide Nederlandssprekende volwassenen functioneert.
- Kan de digitale toepassingen en rekenhulpmiddelen zelf gebruiken en leerders bij het gebruik ervan didactisch begeleiden.
- Weet in welke situatie en voor welke leerder de (digitale) methodes, lesmaterialen, leeromgevingen en digitale toepassingen effectief in te zetten zijn.

Bouwsteen 24

Stemt het rekenonderwijs af op de onderwijsbehoeften van de leerders

- Weet dat de leerders moeten leren omgaan met de kwantitatieve en cijfermatige kant van onze maatschappij, en van andere kennisgebieden. Herkent in welke situaties en contexten de leerders rekenkennis en -vaardigheden nodig hebben en kan het rekenonderwijs van daaruit vormgeven en zo het rekenen voor de leerders betekenisvol maken.

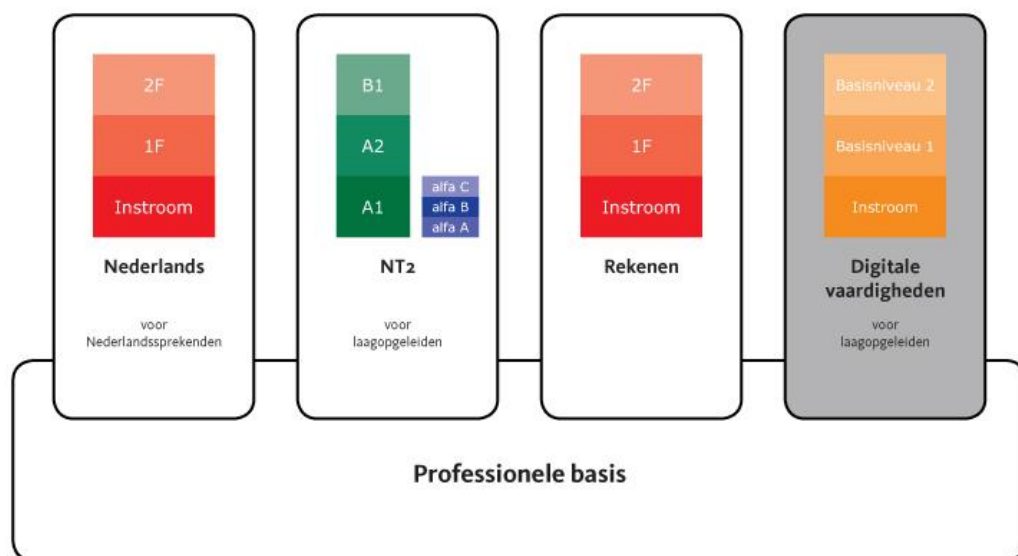
- Heeft inzicht in de rekenkennis en rekenvaardigheden van de leerder en kan de rekenontwikkeling volgen en begeleiden.
- Kan oplossingsprocedures en -strategieën en denkwijzen van leerders analyseren en duiden en kan leerders feedback en ondersteuning geven bij hun eigen aanpak.
- Kan rekenproblemen bij leerders signaleren, het onderwijs daarop afstemmen en passende maatregelen voor (extra) ondersteuning nemen.
- Kan leerders motiveren voor rekenen en daarbij omgaan met negatieve emoties zoals rekenstress en rekenangst.
- Kan gebruikmaken van vakspecifieke differentiatiemogelijkheden om een optimale leeromgeving te bieden en tegelijkertijd recht te doen aan de verschillende individuele leervragen, -doelen en -motieven.

Bouwsteen 25

Kent de rol en het belang van monitoring en evaluatie in het proces van functioneel leren rekenen

- Kent achtergronden en verschillende functies en vormen van monitoring, evaluatie en feedback voor rekenen in de ve.
- Heeft overzicht van beschikbare toetsen en andere evaluatie-instrumenten en hun opbouw en kent de geschiktheid voor gebruik; kan deze instrumenten op het juiste moment effectief en op integere wijze met oog voor het belang van de leerder inzetten.
- Kan resultaten analyseren en interpreteren, kan op adequate en verantwoorde wijze feedback geven aan de leerder en kan passende vervolgmaatregelen nemen.

6 Vakinhoud en vakdidactiek van digitale vaardigheden voor laagopgeleide volwassenen

Bouwsteen 26

Kent de inhoud van de Standaarden en eindtermen ve digitale vaardigheden

- Kent de inhoud van het instroomniveau tot en met basisniveau 2, en kent van alle onderdelen de rol, plaats en betekenis.
- Begrijpt het belang van de Standaarden en eindtermen ve Nederlandse taal voor de Standaarden en eindtermen ve digitale vaardigheden en vice versa.
- Kan opdrachten en digitale vaardigheden kiezen of ontwerpen die passen bij het niveau, de leervraag en het leerdoel van de leerders.

Bouwsteen 27

Kent de (digitale) methodes, lesmaterialen en leeromgevingen voor laagopgeleide volwassenen van het Instroomniveau tot en met basisniveau 2 voor digitale vaardigheden

- Heeft actueel overzicht van het aanbod van (digitale) methodes, lesmaterialen en leeromgevingen voor digitale vaardigheden (bijvoorbeeld voor mediawijsheid, het gebruik van sociale media, internet en digitale dienstverlening) en kent de mogelijkheden die zij bieden voor laagopgeleide leerders.
- Heeft overzicht van de grote verscheidenheid aan digitale apparatuur en toepassingen (zoals email, Skype, WhatsApp, facebook, websites, reisplanner, internetbankieren, pinautomaten, smart tv, display wasmachine enz.) die relevant zijn voor de contexten waarbinnen laagopgeleide leerders functioneren.
- Weet in welke situatie en voor welke leerder de (digitale) methodes, lesmaterialen, leeromgevingen en applicaties effectief in te zetten zijn.
- Heeft zicht op methodes van taal en rekenen waarin de verwerving van digitale vaardigheden geïntegreerd aan bod komt.

Bouwsteen 28

Heeft de didactische vaardigheden om het onderwijs in digitale vaardigheden af te stemmen op de leerbehoeften en leerprocessen van laagopgeleide leerders

- Kent het belang van digitale vaardigheden in de maatschappij. Herkent in welke situaties en contexten (sociaal, zakelijk, privé) de leerders digitale vaardigheden nodig hebben en kan hieruit betekenisvol onderwijs ontwikkelen.
- Kan leerders ondersteunen bij de verwerving van vaardigheden om digitale technologie te hanteren bij informatieverwerving en -verwerking, communicatie, e.d.
- Herkent mogelijke frustraties en drempels van leerders bij het gebruik van digitale vaardigheden en kan hier adequaat op inspelen. Weet dat zelfvertrouwen hierbij een belangrijke factor is.
- Is in staat om de snelle veranderingen binnen de digitale wereld (digitale apparatuur, digitale dienstverlening, applicaties en sociale media) adequaat te vertalen naar het onderwijs. Kan hierbij de leerders ondersteunen bij het gebruik van hun digitale vaardigheden.
- Kent het belang van goede feedback en weet deze passend vorm te geven in het onderwijs.
- Biedt de leerstof aan in verschillende contexten (sociaal, zakelijk en privé) en (digitale) omgevingen met voldoende variatie, waarbij herhaling een belangrijke rol speelt.
- Is in staat om leerders te stimuleren de transfer te maken van het geleerde naar de praktijk.
- Kan leerders motiveren en stimuleren om buiten de onderwijscontext digitale vaardigheden te gebruiken.

Bouwsteen 29

Kent de rol en het belang van monitoring en evaluatie in het proces van digitale vaardigheden van laagopgeleide volwassenen

- Heeft overzicht van beschikbare zelftests en andere evaluatie-instrumenten en kan de geschiktheid beoordelen; kan deze instrumenten op het juiste moment effectief en op integere wijze met oog voor het belang van de leerder inzetten.
- Is in staat om concrete en praktijkgerichte opdrachten te bedenken die de digitale vaardigheden van de leerder aantonen en is in staat om deze taken op een effectieve wijze in te zetten.
- Kan resultaten analyseren en interpreteren, kan op adequate en verantwoorde wijze feedback geven aan de leerder en kan passende vervolgmaatregelen nemen.

7 Verantwoording

In deze verantwoording vindt u een toelichting op de uitgangspunten, de gemaakte keuzes en de gebruikte terminologie. Vervolgens wordt kort het ontwikkelproces van dit Raamwerk uiteengezet.

Uitgangspunten, gemaakte keuzes en terminologie.

- *Algemene didactische en pedagogische/andragogische kennis wordt bekend verondersteld*

Voor algemene didactiek en andragogiek worden in het kader van het Raamwerk docent basisvaardigheden alleen die aspecten van didactiek en andragogiek beschreven die specifiek van toepassing zijn op het leren van laagopgeleide volwassenen.

Het uitgangspunt daarbij is dat de algemene kennis omtrent didactiek en pedagogiek die deel uitmaakt van een reguliere, initiële docentopleiding bekend is bij studenten die een specialisatie of nascholing docent basisvaardigheden willen volgen. Dit betekent niet dat een opleiding/nascholing tot docent basisvaardigheden alleen gevolgd kan worden door studenten die reeds een initiële opleiding hebben gevolgd. Het kan ook zijn dat de veronderstelde kennis en vaardigheden op andere wijze dan via een initiële opleiding zijn verworven. Het is uiteindelijk aan de opleiding en de aanbieder van nascholing om te bepalen of iemand genoeg kennis en vaardigheden bezit om te kunnen starten met een opleiding of nascholing voor docent basisvaardigheden. Het is denkbaar dat opleidingen, indien zij denken dat bij veel leerders die algemene kennis van pedagogiek en didactiek niet aanwezig is, extra modules in hun pakket opnemen. Bouwstenen hiervoor zijn echter geen onderdeel van het Raamwerk docent basisvaardigheden.

- *De plaats van onderwijs aan hoger opgeleiden*

Nog afgezien van de doelgroep hoger opgeleide NT2-leerders die Nederlands willen leren, blijkt uit onderzoek zoals PIAAC (2012) dat ook andere hoger opgeleiden behoefte kunnen hebben aan onderwijs in taal-, reken- of digitale vaardigheden (denk aan ouderen met een academische achtergrond). Onderwijs aan deze doelgroep hoger opgeleiden valt echter niet onder de definitie van onderwijs basisvaardigheden aan volwassenen. De manier waarop bijvoorbeeld universitair geschoolden leren en taal-, reken- en digitale vaardigheden verwerven, verschilt immers essentieel van de doelgroep laagopgeleide volwassenen.

Het voorliggende Raamwerk is specifiek gericht op docentvaardigheden die nodig zijn voor het lesgeven aan deze laagopgeleide leerders. De onderdelen van een opleiding die zich specifiek bezighouden met het geven van onderwijs aan hoger opgeleide leerders vormen daarom geen onderdeel van de opleiding of het nascholingsaanbod voor docent basisvaardigheden en zijn derhalve niet opgenomen in dit Raamwerk. Zo'n specialisatie kan een aparte opleiding vormen, maar kan ook een extra module zijn in de opleiding of nascholing voor docent basisvaardigheden. Het Raamwerk doet daarover geen uitspraken. Ook hier geldt dat het aan de aanbieders van opleiding en nascholing is om te bepalen hoe zij hiermee omgaan.

- *Alfabetisering is bij zowel NT1 als NT2 integraal onderdeel van de opleiding docent basisvaardigheden*

Een docent basisvaardigheden komt in veel gevallen in aanraking met aanvankelijk lezen en schrijven/alfabetisering. Hetzij doordat leerders simpelweg niet of nauwelijks geletterd zijn, hetzij doordat bestaande lees- en schrijfproblemen remediëring vragen, hetzij om de beperkte geletterdheid (vanaf Instroom/A1) verder te ontwikkelen.

Kennis van het proces van geletterd worden is bovendien noodzakelijk om ook laaggeletterden die al wat verder zijn goed te kunnen begeleiden. Veel laaggeletterden hebben hiaten in hun kennis van lezen en schrijven. Om die hiaten op te kunnen sporen en er een passend lesplan op te kunnen maken, moet de docent basisvaardigheden weten welke leerprocessen onderliggend zijn aan het hiaat in de kennis.

- *Andragogiek in plaats van pedagogiek*

De term 'pedagogiek' in het kader van onderwijs heeft betrekking op de ontwikkelings- en opvoedingsprocessen van kinderen. De term 'andragogiek' daarentegen heeft betrekking op de ontwikkelingsprocessen van volwassenen. Daar er een evident verschil is tussen het leren van laagopgeleide volwassenen en kinderen en dit verschil ook een grote rol speelt in het aanbieden van kwaliteit in de basiseducatie, is in dit Raamwerk gekozen voor de term 'andragogiek'.

- *Professionals en non-professionals*

In de huidige context van de volwasseneneducatie is sprake van toenemende samenwerking tussen onderwijsinstellingen en vrijwilligersorganisaties en tussen professionele docenten en vrijwilligers. De term vrijwilligers wordt in principe gebruikt om aan te duiden of iemand wel of niet betaald werk verricht en zegt feitelijk niets over de competenties die iemand beheerst en zijn bekwaamheid binnen een bepaald vakgebied. In de praktijk wordt de term vrijwilliger vaak gebruikt als aanduiding voor iemand die niet is opgeleid als professional.

Binnen de ve werken zowel vrijwilligers die niet als professional zijn opgeleid, als vrijwilligers die een professionele onderwijsachtergrond hebben. Omdat ze allemaal worden aangeduid als vrijwilliger ontstaat onduidelijkheid over de noodzaak van training en over de rollen en taken die zij kunnen vervullen.

Binnen het Europese project SEA, specialization for European Teachers of Basic Skills for Adults is daarom gekozen voor een andere terminologie: professionals en non-professionals. Voor een uitgebreide beschrijving is in de literatuurlijst een verwijzing naar de website van het project opgenomen. In het Raamwerk wordt uitgegaan van de terminologie professionals en non-professionals zoals die in het SEA-project is omschreven.

- *Raamwerk faciliteert modulair opgezette opleiding en nascholing*

Tijdens de veldraadpleging onder opleiders gaven opleiders en nascholers expliciet aan dat zij denken aan het aanbieden van modules (in aanvulling op hun huidige aanbod) in plaats van aan een gehele opleiding docent basisvaardigheden. Deze conclusie werd ook getrokken in het onderzoek naar de haalbaarheid en wenselijkheid van een opleiding docent basisvaardigheden dat CINOP en ITTA uitvoerden in 2011. Voor de indeling van het Raamwerk is daarom gekozen voor een opdeling in vakgerichte deelgebieden, met bouwstenen per deelgebied. De deelgebieden sluiten aan op de bestaande opleidingen en nascholingen.

- *Definitie van 'opleiding en nascholing'*

Als wordt gesproken over een opleiding dan wordt daarmee geen initiële opleiding maar een deel van een docentopleiding, een specialisatie, een master, een post-hbo of post-wo bedoeld, of wat voor andere vorm dan ook. Daarnaast kunnen de bouwstenen verwerkt worden tot een nascholingsaanbod.

- *Definitie van 'de docent basisvaardigheden'*

Iemand kan zich docent basisvaardigheden noemen als hij breed opgeleid of nageschoold is en de competenties heeft verworven die in het Raamwerk beschreven zijn voor de vijf onderdelen Nederlands voor Nederlandssprekenden, NT2, rekenen, digitale vaardigheden en de Professionele basis.

- *Specialisaties basisvaardigheden*

Naast of bovenop de brede algemene opleidings- of nascholingsmodules voor docent basisvaardigheden, die gebaseerd zijn op de bouwstenen in dit Raamwerk, zijn meerdere specialisaties denkbaar (denk bijvoorbeeld aan Nederlands op de werkvloer, volwassen leerders met ernstige rekenproblemen, dyslexie, dyscalculie, werving van leerders of toetsontwikkeling). Het is aan de opleidingen en aanbieders van nascholing of zij dergelijke extra modules of specialisaties willen ontwikkelen.

- *Keuze voor The Digital Competence Framework for Citizens (DigComp)*

In Nederland is, behalve de standaarden en eindtermen voor laagopgeleide volwassenen, niet wettelijk vastgesteld welke digitale vaardigheden burgers of docenten moeten beheersen. Desondanks is het belangrijk om de digitale vaardigheden van de docent zelf op te nemen in dit raamwerk. In Nederland en Europa zijn verschillende voorstellen gedaan voor het beschrijven van digitale vaardigheden. Deze modellen zijn vergeleken en uiteindelijk is gekozen voor *The Digital Competence Framework for Citizens* (DigComp). Dit raamwerk is ontwikkeld door het Joint Research Centre (JRC) van de Europese Commissie, samen met diverse Europese stakeholders. Eind 2016 is het raamwerk herzien en geactualiseerd tot een versie 2.0. DigComp 2.0 biedt een brede blik op de verschillende aspecten van digitale vaardigheden (zoals informatievaardigheden, communicatievaardigheden, probleemoplossend vermogen en vaardigheden rondom privacy en veiligheid) en beschrijft daarbinnen drie niveaus van beheersing. Het ontstijgt daarmee het niveau van de digitale vaardigheden binnen de Standaarden en eindtermen. De vaardigheden van burgers (de doelgroep van DigComp) sluiten goed aan bij die van de docent basisvaardigheden: deze is immers geen ict-professional. De digitale didactische vaardigheden van de docent basisvaardigheden komen niet terug in DigComp en zijn daarom opgenomen in de afzonderlijke bouwstenen.

Ontwikkelproces

Voor de ontwikkeling van het Raamwerk is gebruikgemaakt van verschillende bronnen. In 2011 hebben CINOP en ITTA een onderzoek gedaan naar de wenselijkheid en haalbaarheid van een opleiding voor docenten basisvaardigheden. In het kader van dat onderzoek zijn uitgebreide interviews gehouden met stakeholders, zijn opleiders geraadpleegd en twee expertmeetings georganiseerd. Hoewel de uitkomsten van dat onderzoek nooit zijn gepubliceerd, zijn de toenmalige bevindingen als uitgangspunt genomen voor de ontwikkeling van dit Raamwerk docent basisvaardigheden.

Om te komen tot een breed draagvlak voor het Raamwerk hebben Steunpunt taal en rekenen, ITTA, CINOP en het Freudenthal Instituut een aantal veldraadplegingen georganiseerd met opleiders, aanbieders, docenten, experts en gemeenten. Doel van deze veldraadplegingen was om behoeften, ideeën en input te verzamelen teneinde een Raamwerk te ontwikkelen dat in de praktijk haar dienst kan bewijzen. In de bijlage is de lijst opgenomen met respondenten.

De gemeenten zijn afzonderlijk benaderd en geïnterviewd. Voor de opleiders, aanbieders/docenten en experts zijn drie afzonderlijke bijeenkomsten georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten is gebruikgemaakt van open vragen en activerende werkvormen. De uitkomsten van alle veldraadplegingen zijn benut voor het samenstellen van een concept Raamwerk.

Tot slot is het concept naar alle respondenten gestuurd met het verzoek om feedback te geven op de keuzes en inhoud. Op basis daarvan is de definitieve versie van het Raamwerk ontwikkeld.

In 2016 is een apart hoofdstuk met bouwstenen voor docentcompetenties digitale vaardigheden toegevoegd. Daarvoor zijn behalve bouwstenen voor digitale vaardigheden van docenten, ook wijzigingen aangebracht in de overige delen van het Raamwerk die met deze toevoeging verband hielden.

Voorts is er een veldraadpleging gehouden onder experts, die zich bogen over de toevoegingen en wijzigingen.

Na verwerking van de input van de experts is het hoofdstuk nogmaals aan de experts voorgelegd en definitief gemaakt.

8 Literatuur

- ADEF (2013). *Kennisbasis ICT 2013*. ADEF.
- Ast, M. van, Ballering, F., Bruinsma, E., Konings, T., Krabbendam, H. & Staal, H. (2010). *Een beschrijving van de vakdidactische kennisbasis voor een startbekwame wiskundeleraar: Onderdeel van de kennisbasis wiskunde*. Arnhem: SLW/Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. In maart 2015 ontleend aan http://www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/20100207_vakdidactische_kennisbasis_wiskunde.pdf.
- Bakx, J., Halewijn, E. & Voort, C. van der (2014). *Kwaliteitscriteria Kwaliteitsgroep Educatie Taal (KET)*. Amsterdam/Nijmegen: interne publicatie Kwaliteitsgroep Educatie Taal.
- Bernhardsson, N., Lattke, S. (eds), (2009). *Core Competencies of Adult Learning Facilitators in Europe: Findings from a Transnational Delphi Survey Conducted by the Project 'Qualified to teach'*.
- Bohnen, E. et al. (2009). *Handboek NT1, voor docenten en opleiders*. Rotterdam: Stichting Expertisecentrum ETV.nl.
- Buiskool, J., Broek, S., Lakerveld, J. van, Zarifis, J., Osborne, M. (2010). *Key Competences for Adult Learning Professionals: Contribution to the development of a reference framework of key competences for adult learning professionals*. Zoetermeer: Research voor Beleid.
- Buisman, M., Allen, J., Fourage, D., Houtkoop, W. & Velden, R. van der (2013). *PIAAC: Kernvaardigheden voor werk en leven: Resultaten van de Nederlandse survey 2012*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Cinop (2012). *Standaarden en eindtermen VE*, p. 67-75. Den Bosch: Cinop.
- De Bondt, G. (2010). *Blended learning: een aangewezen leerweg voor laaggeschoolde volwassenen?* Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- Dijk, J. A. (2003). *De digitale kloof wordt dieper: van ongelijkheid in bezit naar ongelijkheid in vaardigheden en gebruik van ict*. SQM en Infodrome.
- EU-Speak 2 International Study Circle (2013). *Teaching Adult Immigrants and Training their Teachers: Skills, Knowledge, Understanding and Attitudes that Teachers and Administrators working with LESLLA learners want to have and believe are important for their professional/in-service development*. In januari 2015 ontleend aan <http://research.ncl.ac.uk/eu-speak/surveysandresults>.
- Greef, M. de (2011). *Succesvol digitaal leren voor laagopgeleiden. Een onderzoek naar randvoorwaarden*. Alfa-nieuws, 2011 (4), 6 – 8
- Groenestijn, M. van & Jonker, V. (red.) (2014). *Raamwerk scholing en nascholing rekendocent vo/mbo. Bouwstenen voor deskundig rekenonderwijs*. Utrecht: Hogeschool Utrecht/Universiteit Utrecht/ELWIeR. In maart 2015 ontleend aan: <http://www.fi.uu.nl/toepassingen/28256/>, <https://seabasicskills.files.wordpress.com/2014/03/definitions-of-volunteers-and-professionals-in-adult-learning.pdf>, <https://seabasicskills.files.wordpress.com/2014/03/competences-professionals-and-non-professionals.pdf>.

- Janssen-van Dieten, A., Valk, A. (2010). *Competentieprofiel Docent Nederlands als Tweede Taal (NT2)*. Amsterdam: Beroepsvereniging van docenten Nederlands als Tweede Taal. In januari 2015 ontleend aan <http://www.bvnt2.org/test/competentieprofiel>.
- Jonker, V., Lambriex, M., Veen, N. van der & Wijers, M. (2008). *WiVa. Wiskundeleraar Vakbekwaam*. Utrecht: Nederlandse Vereniging van Wiskundeleraren in samenwerking met SBL en het Freudenthal Instituut. In maart 2015 ontleend aan http://www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/odm_16_wiskundeleraar_vakbekwaam.pdf.
- Kurvers, J., Dalderop, K. & Stockmann, W. (2013). *Cursistprofielen Laaggeletterdheid NT1 & NT2: Cursisten in Lees- en schrijfcursussen en hun onderwijs*. Tilburg: in opdracht van het Steunpunt taal en rekenen ve. In februari 2015 ontleend aan <http://www.steunpuntve.nl/?p=1223>.
- Onderwijscoöperatie (2006). *Bekwaamheidseisen vo en bve*. Den Haag: Onderwijscoöperatie. In maart 2015 ontleend aan: <https://www.onderwijscooperatie.nl/activiteiten/bekwaamheid/bekwaamheidseisen/bekwaamheidseisen-2006/>.
- Spoelstra-van Dijk, C., Janssen-de Goede, M., Adrichem, R. van (2009). *Competentieprofiel docent volwasseneneducatie/NT1*. 's-Hertogenbosch: Kenniskring NT1, Aanvalsplan Laaggeletterdheid. In juni 2015 ontleend aan: <http://www.basisvaardigheden.nl/kenniskring/kenniskring-nt1/producten/competentieprofiel-nt1.html>.
- Van Ingen, E. J., de Haan, J. & Duimel, M. (2007). *Achterstand en afstand. Digitale vaardigheden van lager opgeleiden, ouderen, allochtonen en inactieven*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero Gomez, S. & Van den Brande, G. (2016). *DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: the Conceptual Reference Model*. European Commission.

Andere bronnen:

- <https://seabasicskills.wordpress.com/>
www.onderwijscooperatie.nl
www.digimeter.nl
www.dgtest.nl
www.oefenen.nl

9 Bijlage: deelnemers veldraadplegingen

Veldraadpleging opleiders:

- Joke van der Maarel, NCOI
- Annemieke Zevenhuijzen, BVNT2
- Rosa Hessing, IPabo
- Charlotte Cannegieter, Centrum voor Nascholing
- Ivet van Eerden, VU-NT2
- Anne Kerkhoff, Fontys
- Marian Janssen, Bureau Zet een punt
- Annet Berntsen, HU
- Simon Verhallen, CvTE

Veldraadpleging aanbieders:

- Elly Petiet, Sagenn
- Ellen Dijkstra, Toptaal
- Cathelijne Janssen, SIPI
- Trees van den Hoven, J@R opleidingen
- Jonneke Miedema, ROC West Brabant
- Carin Spoelstra – van Dijk, Gilde Opleidingen
- Mieke Hollander, Taalbalans
- Harm van Zutphen, IBN
- Marjolein Verheijen, Capabel Taal
- Netty van der Veen, Mister Dutch

Veldraadpleging experts:

- Kaatje Dalderop, Kaatje Dalderop Onderwijsadvies
- Willemijn Stockmann, ROC Tilburg
- Ella Bohnenn, Ella Bohnenn Advies / Onderzoek / Coaching
- José Scholte, ministerie van SZW
- Wim Matthijsse, Stichting Lezen & Schrijven
- Suzanne Verveer, Albeda College
- Katrien Bultynck, VOCVO
- Kees Hoogland, APS
- Gert de Kleuver, Ichtus College
- Hadewijch Kapteijn, ROC van Amsterdam

Veldraadpleging gemeenten (telefonisch):

- Erika Nemeth, gemeente Rotterdam
- Ida van Breda, samenwerkingsorgaan Holland Rijnland
- Ko Oost, gemeente Emmen
- Paulien de Roos, gemeente Den Haag
- Sacha Sibille, gemeente Eindhoven

Veldraadpleging experts digitale vaardigheden:

- Ben Vaske, Stichting ETV
- Aike van der Hoeff, Kennisbasis ICT 2013
- Kees Hammink, Education for Empowerment
- Kaatje Dalderop, Kaatje Dalderop Onderwijsadvies
- Ella Bohnenn, Ella Bohnenn Advies / Onderzoek / Coaching
- Marga Tubbing, Stichting Lezen en Schrijven
- Paulo Moekotte, ROC van Twente
- Annemarie Groot, Expertise Centrum Beroepsonderwijs
- Aimée Willems, ROC West Brabant
- Frans van Hoek, CINOP

steunpunt basisvaardigheden

Dit rapport is tot stand gekomen in opdracht van het Steunpunt Basisvaardigheden.